

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ З ГЕОГРАФІЇ

Коло тем вступного іспиту з географії (рівень бакалавра) складені на основі тем предметної програми (<https://osvita.ua/doc/files/news/9/944/Geo.pdf>) з географії (ЗНО 2021).

Берегове, 2021

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії:

_____ *С.С.Черничко (ректор)*

„_____” _____ *2021 року*

Розробили
співробітники Кафедри географії та туризму Закарпатського угорського інституту імені
Ференца Ракоці II:

Бергхауер Олександр

Вінце Тімеа

Фодор Дюло

Генці Шандор

Іжак Тібор

Молнар Д. Стефан

Молнар Йожеф

Папп Гейзо

Редактор:

Іжак Тібор

Затверджено:

Приймальна комісія Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.

Дата:

Номер протоколу:

Вимоги до іспиту

Абітурієнт має:

- а) вільно орієнтуватися на різних картах;
- б) знати та розмістити на карті географічні назви, які розміщені у навчальній програмі загальноосвітньої школи;
- в) уміти охарактеризувати компоненти природного середовища та взаємодії між ними;
- г) оцінити природні зв'язки з економічної точки зору, показати взаємозв'язок між природним середовищем та господарською діяльністю людини;
- д) знати основні фактори розміщення виробництва;
- е) володіти роботою з планом місцевості, географічною картою, глобусом, цифровими та графічними матеріалами, а також роботою з основними географічними приладами.

Коло тем іспиту

I. Загальна географія

1.1. Географія як наука, розвиток географічних досліджень

Географія як система наук. Об'єкт дослідження географічної науки. Поняття «геосистема». Рівні геосистем.

Джерела географічних знань. Методи географічних досліджень. Пізнавальна та конструктивна роль географії.

Розвиток уявлень про форму, розміри та рухи Землі. Найвизначніші географічні відкриття, видатні мандрівники. Вітчизняні вчені-географи. Сучасні географічні дослідження та їх значення.

1.2. Способи зображення Землі

Зображення земної поверхні на малюнку, плані, карті, глобусі, аерофотознімку та космічному знімку. Поняття «план місцевості», «географічна карта», «топографічна карта».

Орієнтування за місцевими ознаками, поняття «азимут». Використання азимутів.

План місцевості, його основні ознаки. Визначення напрямків на плані. Читання плану.

Картографічні проекції та спотворення. Елементи градусної сітки. Правила відліку географічної широти і географічної довготи. Визначення географічних координат об'єктів, напрямків, відстаней за градусною сіткою на карті й глобусі. Способи картографічного зображення об'єктів і явищ на загально географічних та тематичних картах. Сутність генералізації. Легенда карт. Визначення абсолютної та відносної висоти місцевості, глибини морів і океанів.

Види масштабу. Способи вимірювання відстаней на географічних картах.

Класифікація карт. Топографічна карта: проекція, розграфлення. Прямокутна (кілометрова) сітка. Географічні і прямокутні координати. Основні умовні позначення топографічних карт для зображення об'єктів місцевості та рельєфу. Визначення на топографічній карті географічних та прямокутних координат окремих точок, географічних та магнітних азимутів, абсолютних та відносних висот точок. Значення карт у житті людини, суспільства.

1.3. Географічні наслідки параметрів і рухів Землі як планети

Геод.

Показники руху Землі навколо своєї осі. Добова ритміка в географічній оболонці. Основні види часу. Визначення місцевого та поясного часу, перехід від місцевого часу

до поясного. Пояси освітленості на Землі. Сила Коріоліса. Змінюваність висоти Сонця над горизонтом та тривалості світлового дня.
Орбітальний рух Землі: основні характеристики, географічні наслідки. Причини зміни пір року.

1.4. Літосфера та рельєф

Внутрішня будова Землі. Поняття «земна кора», «літосфера», «літосферна плита», «тектонічні структури», «платформа», «плита», «складчаста область». Будова та типи земної кори, гірські породи й мінерали, що її складають. Корисні копалини, їх класифікація за походженням. Геологічне літочислення, геологічний вік.

Внутрішні процеси, що зумовлюють зміни в земній корі та на поверхні земної кулі. Рухи літосферних плит. Землетруси. Вулканізм і вулкани, гейзери. Сейсмічні пояси Землі.

Зовнішні процеси, що зумовлюють зміну земної поверхні: вивітрювання, робота вітру, текучих і підземних вод, льодовиків. Небезпека вулканічних, сейсмічних, гравітаційних (зсувних) процесів.

Основні форми земної поверхні: гори і рівнини. Різноманітність та утворення рівнин на суходолі. Найбільші за площею рівнини світу. Різноманітність та утворення гір на суходолі. Найвищі та найдовші гори світу. Рельєф дна Світового океану.

Значення рельєфу в господарській діяльності людини та вплив діяльності людини на рельєф. Унікальні форми рельєфу земної кулі, їх охорона.

1.5. Атмосфера та клімат

Будова атмосфери, властивості повітря в тропосфері.

Сонячна радіація, її розподіл в атмосфері й на земній поверхні. Теплові пояси та їх межі (тропіки і полярні кола). Температура земної поверхні та повітря. Добовий і річний хід температури повітря, причини його коливання. Графіки зміни температури повітря. Зміни температури повітря з висотою і розподіл залежно від кута падіння сонячних променів. Показники температури повітря на кліматичній карті.

Атмосферний тиск: причини і наслідки його зміни у тропосфері. Основні пояси атмосферного тиску Землі. Вітер: причини виникнення, напрямки, сила, швидкість, їх визначення. Роза вітрів. Загальна циркуляція атмосфери. Постійні вітри. Циклони й антициклони. Сезонні та місцеві вітри. Позначення вітрів на кліматичній карті.

Вода в атмосфері: випаровування, вологість повітря та її зміни. Хмари і туман, відмінності в їх утворенні. Форми хмар, хмарність. Опади, що випадають із хмар та з повітря, їхні види, вимірювання. Карта розподілу опадів.

Повітряні маси й атмосферні фронти. Погода, добові та сезонні коливання її метеорологічних елементів. Спостереження за погодою та її прогнозування. Синоптична карта. Практичне значення прогнозів погоди.

Поняття «клімат». Кліматична карта. Кліматичні пояси та області. Кліматодіаграми. Залежність клімату від широти місцевості, морських течій, близькості до океанів, рельєфу, антропогенного впливу. Вплив клімату та погоди на господарську діяльність.

1.6. Гідросфера

Поняття «гідросфера» та її основні складові. Запаси води на Землі.

Світовий океан та його частини: океани, моря, затоки, протоки. Острови в океані. Вплив процесів у літосфері на природу океанів. Роль Океану у формуванні гірських порід і рельєфу узбережжя. Властивості вод Світового океану та причини їх неоднорідності. Водні маси. Рухи води в Світовому океані. Вплив атмосферних процесів на Світовий океан. Роль Світового океану у формуванні повітряних потоків у тропосфері. Життя в океанах і морях. Багатства вод Світового океану.

Води суходолу, чинники їх нерівномірного розподілу. Взаємозв'язок клімату і вод суходолу. Річка: річкова система, басейн річки, річкова долина. Найдовші річки. Взаємозв'язок геологічної будови, рельєфу і річкової мережі на території. Пороги і водоспади. Живлення, водний режим і робота річок.

Озера, їх різноманітність за площею, походженням озерних улоговин, солоністю: Найбільші і найглибші озера земної кулі. Болота, особливості їх утворення та поширення. Штучні водойми і водотоки. Льодовики, особливості їх утворення й поширення. Утворення і поширення багаторічної мерзлоти.

Підземні води, умови їх утворення і залягання в земній корі. Термальні і мінеральні води.

Ресурсний потенціал Світового океану. Прісна вода як ресурс.

1.7. Біосфера та ґрунти

Поняття «біосфера», її межі. Складові біосфери, особливості їх поширення на земній кулі.

Рослинність суходолу і океану. Тваринний світ суходолу і океану. Природні чинники формування ареалів поширення рослин і тварин. Закономірності поширення живих організмів на суходолі і в океанах. Біологічні ресурси. Ґрунт – «дзеркало» ландшафту.

Ґрунтоутворні чинники. Типи ґрунтів. Карта ґрунтів. Вплив господарської діяльності людини на ґрунтовий покрив, рослинність і тваринний світ суходолу та океану.

1.8. Природні комплекси

Природні комплекси як наслідок взаємозв'язків між компонентами природи. Географічна оболонка - найбільший природний комплекс Землі, її межі та властивості. Загальні закономірності географічної оболонки. Сучасний етап розвитку географічної оболонки. Антропосфера.

Природні зони Землі, їх особливості. Карта природних зон. Чинники порушення широтної зональності на планеті. Азональні природні комплекси. Зміна природних комплексів під впливом господарської діяльності людини.

II. Географія материків

2.1. Океани. Тихий океан, Атлантичний океан, Індійський океан, Північний Льодовитий океан

Особливості фізико-географічного положення океанів. Історичні відомості про освоєння та дослідження різних частин Світового океану. Походження океанічних западин унаслідок руху літосферних плит. Геологічна будова та рельєф дна океанів. Характерні риси клімату. Властивості водних мас та океанічні течії. Своєрідність органічного світу океанів. Природні ресурси океанів та їх використання. Проблема забруднення океанічних вод.

2.2. Материки

2.2.1. Африка

План географічної характеристики материка.

Географічне положення Африки. Дослідження материка.

Тектонічна будова, рельєф, корисні копалини.

Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату.

Води суходолу: головні річкові системи, озера, басейни підземних вод. Використання водних ресурсів.

Природні зони, закономірності їх розміщення. Стихійні явища природи. Екологічні проблеми. Найвідоміші об'єкти, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО.

2.2.2. Австралія

Своєрідність географічного положення Австралії. Історія відкриття і дослідження. Тектонічна будова, рельєф, корисні копалини. Загальні особливості клімату. Кліматичні пояси та типи клімату Австралії. Води суходолу. Своєрідність і унікальність органічного світу материка. Природні зони; Зміна природи материка людиною. Найвідоміші об'єкти Австралії, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО.

2.2.3. Південна Америка

Географічне положення Південної Америки. Дослідження материка. Тектонічні структури і рельєф. Закономірності поширення родовищ корисних копалин. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Найбільші річки та озера. Природні зони. Висотна поясність в Андах. Зміни природи материка людиною. Сучасні екологічні проблеми. Найвідоміші об'єкти Південної Америки, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО.

2.2.4. Антарктида

Своєрідність географічного положення материка. Антарктида й Антарктика. Відкриття Антарктиди та сучасні наукові дослідження материка. Міжнародне співробітництво у дослідженні природних умов і природних ресурсів. Українська дослідна станція «Академік Вернадський». Тектонічна будова та рельєф Антарктиди. Кліматичні умови. Рослинний і тваринний світ. Природні ресурси та їх охорона.

2.2.5. Північна Америка

Географічне положення Північної Америки. Історія відкриття материка. Тектонічні структури, рельєф, корисні копалини. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Води суходолу. Основні річкові системи. Найбільші озера, їх походження. Особливості розміщення природних зон. Висотна поясність у горах. Зміни природи материка людиною. Сучасні екологічні проблеми. Найвідоміші об'єкти, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО.

2.2.6. Євразія

Географічне положення Євразії. Поділ материка на дві частини світу. Дослідження материка. Тектонічна будова. Рельєф, роль внутрішніх і зовнішніх сил у його формуванні. Вплив давнього материкового зледеніння на форми рельєфу, материка. Корисні копалини. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Води суходолу. Природні зони. Вертикальна поясність. Зміни природи материка людиною. Найвідоміші об'єкти, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО.

III. Фізична географія України

3.1. Україна на карті світу

Географічне положення, формування території України

Формування території, розміри, кордони, адміністративно-територіальний поділ. Географічне положення (фізико-, економіко-, політико-географічне) України. Розташування території України стосовно годинних поясів.

3.2. Природні умови і ресурси України

3.2.1. Рельєф, тектонічна, геологічна будова, мінеральні ресурси

Форми земної поверхні на території України. Простягання низовин, височин, гір, річкових долин. Карта України «Фізична поверхня». Основні тектонічні структури. Карта України «Тектонічна будова». Зв'язок рельєфу з тектонічними структурами.

Геологічна будова. Неотектонічні рухи. Вплив геологічної будови та тектоніки на діяльність людини. Формування рельєфу. Внутрішні та зовнішні рельєфотвірні чинники і процеси. Типи рельєфу за походженням. Рельєф і діяльність людини. Господарська оцінка рельєфу. Чинники виникнення несприятливих геологічних і геоморфологічних процесів та шляхи запобігання їм.

Корисні копалини, їх класифікація за використанням, закономірності: поширення на території України. Паливні корисні копалини. Діючі та перспективні басейни й райони видобування, вугілля, нафти, природного газу, торфу. Рудні та нерудні корисні копалини: басейни, райони залягання та видобування. Мінеральні води та грязі. Проблеми раціонального використання мінеральних ресурсів

3.2.2. Клімат і кліматичні ресурси

Кліматотвірні чинники: сонячна енергія, циркуляція атмосфери, підстильна поверхня, їх взаємодія. Розподіл сонячної енергії на території України. Повітряні маси, що впливають на територію України. Атмосферні фронти, цикли та антицикли. Кліматичні показники: температура, опади, коефіцієнт зволоження та їх розподіл на території України. Річний та сезонний хід кліматичних показників. Кліматична карта. Регіональні відмінності клімату. Кліматичні ресурси.

Сезонні погодні умови та явища. Несприятливі погодно-кліматичні явища. Прогноз погоди за даними синоптичної карти, народними прикметами. Вплив погодно-кліматичних умов на здоров'я і господарську діяльність людини. Охорона атмосферного повітря.

3.2.3. Води суходолу і водні ресурси

Загальні гідрологічні особливості території України. Поверхневі води. Річки. Основні річкові басейни та системи. Вплив рельєфу на річки. Характер, течії. Падіння, похил річки. Вплив клімату на формування річкової системи. Живлення і режим річок, густота річкової мережі. Річковий стік, витрати води.

Озера, їх типи. Болота, їх типи і поширення, причини заболочення. Водосховища та канали. Підземні води. Основні артезіанські басейни. Несприятливі гідрологічні явища і заходи запобігання їм.

Водні ресурси України, шляхи їх раціонального використання та охорони.

3.2.4. Ґрунти та ґрунтові ресурси.

Умови ґрунтоутворення, структура ґрунту, ґрунтові горизонти, родючість. Основні типи ґрунтів, закономірності їх поширення в Україні. Дослідження В. Докучаєва. Карта ґрунтів. Ґрунтові ресурси України. Зміни ґрунтів у результаті господарської діяльності людини. Заходи з раціонального використання й охорони ґрунтових ресурсів.

3.2.5. Рослинний і тваринний світ України

Різноманітність рослинності. Закономірності поширення рослинного покриву в Україні. Рослинні угруповання. Різноманітність тваринного світу. Закономірності поширення тваринного світу в Україні. Червона та Зелена книги України. Рослинні та тваринні ресурси, їх охорона і відтворення.

3.2.6. Ландшафти України.

Ландшафт, як просторово-цілісна система. Районування природних ландшафтів, їх відображення на картах. Карта «Ландшафти України». Антропогенні ландшафти. Рівнинні ландшафти, їх різноманітність. Природні зони України: мішаних лісів і широколистяних лісів, лісостепова, степова. Використання та охорона рівнинних ландшафтів. Гірські ландшафти Українських Карпат і Кримських гір, особливості їх

зміни з висотою, використання та охорона. Природні умови і ресурси Чорного й Азовського морів, проблеми їх раціонального використання.

3.3. Природокористування

Використання природно-ресурсного потенціалу України. Основні види забруднень довкілля в Україні. Вплив екологічної ситуації на життєдіяльність населення. Природно-заповідний фонд України. Національна екологічна мережа. Моніторинг навколишнього середовища. Основні заходи щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля. Природокористування в умовах сталого розвитку.

IV. Населення України та світу

4.1. Демографічні процеси та статевовіковий склад населення світу та України

Кількість та динаміка населення в світі та Україні. Природні, соціальні, економічні та екологічні чинники та просторові особливості природного руху населення у світі, в Україні. Демографічний перехід, його фази. Статевовікова, шлюбно-сімейна структура населення світу й України. Тривалість життя населення. Демографічне старіння населення. Характеристика демографічної ситуації в країнах за статевовіковими пірамідами. Особливості демографічної політики у країнах з різним типом відтворення. Міграції, їх показники, чинники та вплив на відтворення населення і його перерозподіл у світі. Просторові тенденції міграційних процесів. Якість життя як чинник природного і механічного руху населення. Демографічні прогнози.

4.2. Розселення

Густота населення. Територіальні відмінності густоти населення в світі й Україні. Міські і сільські населені пункти, критерії їх розмежування в Україні та країнах світу. Класифікація міст за кількістю населення та функціями. Міське і сільське населення. Урбанізація, причини, що її зумовлюють. Відмінності в рівнях і темпах урбанізації в Україні і світі. Субурбанізація. Хибна урбанізація. Джентрифікація. Система розселення. Міські агломерації. Мегаполіси, мегалополіс. Світові міста. Особливості сільських населених пунктів. Система розселення.

4.3. Етнічний склад населення. Релігійний склад населення

Етноси. Найпоширеніші мовні сім'ї.

Однаціональні та багаторіаціональні країни. Національний склад населення України: особливості та регіональні відмінності. Національні меншини та етнічні групи, основні райони їх розселення.

Релігія, як явище культури. Світові релігії. Найпоширеніші релігійні конфесії в Україні.

4.4. Зайнятість населення в світі й Україні

Трудові ресурси. Кількість і якість трудових ресурсів. Економічно активне населення. Зайнятість населення. Проблеми зайнятості населення.

V. Україна і світове господарство

5.1. Національна економіка і світове господарство

5.1.1. Національна економіка

Національна економіка. Поняття «економічний розвиток» та його показники: валовий внутрішній продукт (ВВП), структура ВВП, індекс людського розвитку (ІЛР). Секторальна модель економіки країни. Форми суспільної організації виробництва. Чинники розміщення виробництва. Форми просторової організації національної економіки.

5.1.2. Світове господарство

Світове господарство (світова економіка), світовий ринок. Поняття «спеціалізація території», «міжнародний поділ праці». Типи економічних систем. Типізація країн світу за рівнем економічного розвитку, місце України в ній. Багаторівневість світового господарства, його просторова структура за концепцією «Центр – периферія». Сучасні тенденції розвитку світового господарства. Глобалізація та регіональна економічна інтеграція. Транснаціональні корпорації (ТНК) та їх вплив на функціонування міжнародної економіки. Глобальна економіка. Міжнародні економічні організації.

5.2. Первинний сектор господарства

5.2.1. Сільське господарство. Лісове господарство

Сільське та лісове господарство, їх значення в сучасному світі. Складники сільського господарства. Природні (земельних та агрокліматичних ресурсів) та соціально-економічні чинники розвитку й розміщенні аграрного виробництва. Землезабезпеченість. Сільське господарство світу. Географія основних зернових і технічних культур та виробництва продукції тваринництва. Зональність світового сільського господарства. Найбільші країни-виробники та експортери сільськогосподарської продукції.

Сільське господарство України. Структура сільськогосподарських угідь в Україні. Розміщення в Україні виробництва зернових і технічних культур, картоплярства, овочівництва, баштанництва, виноградарства. Розвиток кормової бази тваринництва. Структура та розміщення тваринництва. Зональна спеціалізація сільського господарства України. Гірські та приміські сільськогосподарські райони.

Лісові пояси світу. Лісозабезпеченість. Лісове господарство в Україні.

5.2.2. Добувна промисловість

Показники ресурсозабезпеченості країн мінеральними ресурсами. Видобування вугілля, нафти і природного газу. Основні закономірності розміщення родовищ вугілля, нафти, природного газу. Найбільші в світі басейни й країни за видобутком кам'яного вугілля, нафти й природного газу. Основні й перспективні райони видобування кам'яного вугілля, нафти, природного газу в Україні. Шляхи покриття дефіциту палива в Україні. Видобування металічних руд. Основні закономірності розміщення родовищ металічних руд. Країни з найбільшими обсягами видобування залізних, марганцевих руд, руд кольорових, рідкісноземельних і благородних металів.

Розвиток і розміщення виробництв з видобування залізних і марганцевих руд в Україні. Розробка родовищ руд кольорових металів в Україні. Видобування інших видів природної сировини в Україні та країнах світу. Експорт мінеральної сировини з України.

5.3. Вторинний сектор господарства

5.3.1. Виробництво та постачання електроенергії

Значення електроенергетики. Типи електростанцій. Паливно-енергетичний баланс. Електроенергетика світу. Найбільші країни-виробники та країни-споживачі електроенергії в світі. Відмінності в структурі виробництва електроенергії на електростанціях різних типів у країнах світу. Електроенергетика України. Найбільші ТЕС, АЕС, ГЕС, ЛЕП. Використання відновлюваних джерел енергії. Експорт електроенергії з України.

5.3.2. Металургійне виробництво

Значення металургійного виробництва в господарстві. Сучасні технології виробництва чавуну, сталі. Комбінування в чорній металургії. Сучасні чинники розміщення підприємств чорної металургії.

Кольорова металургія. Особливості технології виробництва та чинники розміщення підприємств з виплавки міді, алюмінію, титану.

Металургійне виробництво світу. Найбільші країни-виробники та країни-споживачі чорних металів. Сучасні тенденції розміщення виробництв чавуну, сталі, прокату. Найбільші країни-виробники та країни-споживачі кольорових металів у світі.

Виробництво чавуну, сталі, прокату в Україні: домінуючі технології, сукупність чинників розміщення підприємств, основні центри, місце України на світовому ринку чорних металів. Основні центри виробництва кольорових металів в Україні.

5.3.3. Хімічне виробництво. Виробництво деревини, паперу. Виробництво будівельних матеріалів

Значення та особливості технологій хімічного виробництва. Чинники розміщення основних виробництв хімічних речовин і хімічної продукції, фармацевтичної продукції, гумових і пластмасових виробів. Хімічне виробництво в Україні. Основні центри виробництва хімічної продукції та чинники їх формування. Найбільші країни-виробники мінеральних добрив, полімерів, ліків. Виробництво деревини й паперу: значення, особливості технологій та чинники розміщення підприємств. Виробництво деревини й паперу в Україні. Найбільші в світі країни-виробники деревини та паперу. Виробництво будівельних матеріалів в Україні.

5.3.4. Виробництво машин та устаткування

Роль машинобудування в сучасному світі. Різноманітність підприємств та чинники їх розміщення. Спеціалізація та кооперування у машинобудуванні. Машинобудування світу. Взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку регіону, країни і рівнем розвитку машинобудування. Найбільші країни-виробники літаків, легкових автомобілів, морських суден, верстатів, комп'ютерів, робототехніки.

Машинобудування в Україні. Найбільші центри виробництва транспортних засобів, промислового обладнання, сільськогосподарської техніки, побутової електротехнічної та електронної продукції.

5.3.5. Виробництво тканин, одягу, взуття, харчових продуктів

Особливості виробничого процесу та чинники розміщення підприємств, що виробляють тканини різних видів, одяг, шкіряно-взуттєву продукцію. Найбільші на світовому ринку країни-виробники та країни-експортери тканин, одягу та взуття. Чинники та центри розміщення текстильного, швейного, шкіряного, взуттєвого виробництва в Україні. Народні промисли в Україні.

Чинники розміщення підприємств, що виробляють харчові продукти. Виробництво продуктів харчування в світі: сучасні тенденції, вплив глобалізації та національних традицій, взаємозв'язок з агробізнесом. Традиційні виробництва харчових продуктів окремих країн світу. Харчова промисловість в Україні. Особливості технологій та чинники розміщення підприємств буряко-цукрового, олійного, маслосиробного, плодоовочеконсервного, рибного, хлібопекарного, макаронного, борошномельного, круп'яного, кондитерського виробництв, розливу безалкогольних напоїв, мінеральних вод.

5.4. Третинний сектор господарства

5.4.1. Транспорт

Транспорт, його роль у національній економіці та формуванні світового господарства. Види транспорту, їхні переваги й недоліки. Транспорт світу. Країни, що вирізняються

високим рівнем розвитку мережі залізниць й автомобільних шляхів. Найбільші морські порти, їхній вплив на розміщення промисловості. Найбільші судноплавні річки світу. Найбільші аеропорти світу. Міжнародні транспортні коридори. Транспорт України. Залізничний транспорт – основний вид транспорту України. Найважливіші автомагістралі України. Водні шляхи, найбільші морські та річкові порти України. Повітряний транспорт. Транспортні вузли. Міжнародні транспортні коридори на території України.

5.4.2. Туризм

Туризм як складник національної економіки, його види. Чинники розвитку туризму в регіоні, країні. Туристична інфраструктура. Міжнародний туризм. Основні туристичні регіони світу. Країни світу з найбільшою кількістю об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Туризм в Україні. Особливості природних рекреаційних ресурсів. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні. Туристичні райони в Україні.

5.4.3. Торгівля. Фінансові послуги. Комп'ютерне програмування. Наукова діяльність. Освіта. Охорона здоров'я

Торгівля, як вид послуг, її форми, показники. Світовий ринок товарів і послуг. Основні напрями зовнішньоторговельних зв'язків. Світова організація торгівлі. Регіональні зони вільної торгівлі (NAFTA, ASEAN). Торгівля в Україні: структура експорту й імпорту товарів та послуг, чинники концентрації роздрібної торгівлі в населених пунктах, регіонах.

Фінансові послуги. Світові центри банківсько-фінансової діяльності. Вплив глобалізації на розміщення фінансових установ. Країни-офшори. Особливості розміщення фінансових установ в Україні.

Роль науки й освіти в суспільстві. Форми просторової організації наукових досліджень та освіти: технополіси, технопарки. Найвідоміші наукові центри у світі та Україні.

Аутсорсинг. Країни-лідери на світовому ринку комп'ютерного програмування. Аутсорсинг інформаційних технологій (ІТ-аутсорсинг) в Україні. Найвідоміші центри медичного обслуговування, лікувально-оздоровчого туризму в Україні та світі.

VI. Регіони та країни

6.1. Регіони світу. Європа. Азія. Америка. Океанія. Африка

Економіко-географічна характеристика країн за типовим планом. Особливості економіко-географічного положення регіону, склад. Сучасна політична карта регіону: форми державного правління і територіального устрою країн, типи країн за рівнем економічного розвитку. Інтеграційні процеси. Міжнародні організації в регіоні.

Природні умови і ресурси регіону.

Населення регіону: демографічні процеси, природний та механічний рух, демографічна політика, структура населення, урбанізація, субурбанізація, рурбанізація, джентрифікація. Світові міста в регіоні, міські агломерації, мегаполіси.

Особливості економіки країн регіону. Первинний сектор економіки: основні райони видобування палива, рудної та нерудної сировини, сільське, лісове господарство. Вторинний сектор економіки: особливості розвитку переробної промисловості, індустріалізація, реіндустріалізація, основні осередки промисловості. Третинний сектор економіки: найважливіші міжнародні транспортні коридори та вузли, туристичні райони, фінансові центри. Зв'язки України з країнами регіону.

6.2. Країни світу: економіко-географічна характеристика. Німеччина. Франція. Велика Британія. Італія. Польща. Білорусь. Росія. Японія. Китай. Індія. Австралія. Сполучені Штати Америки. Канада. Бразилія. Єгипет. Південна Африка (ПАР).

Економіко-географічна характеристика країн за типовим планом; місце країни у світі та регіоні; основні чинники, що визначають місце країни у міжнародному поділі праці (МГПП); система розселення; особливості сучасного розвитку країни, секторальна структура економіки; домінуючі складники третинного сектору; промислові виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країни; особливості аграрного сектору; характерні риси просторової організації господарства; зовнішні економічні зв'язки, зв'язки з Україною.

VII. Глобальні проблеми людства. Сталий розвиток

Поняття про глобальні проблеми людства, причини їх виникнення. Проблема війни і миру. Проблема тероризму. Екологічна проблема. Сировинна й енергетична проблеми. Демографічна й продовольча проблеми. Проблема подолання відсталості країн, що розвиваються. Взаємозв'язок глобальних проблем. Роль світової громадськості та міжнародних організацій у їх розв'язуванні. Сталий розвиток – стратегія людства на XXI століття.

Структура письмового тесту

Загальні положення:

- Максимальна кількість балів – 100.
- Матеріал іспиту не виходить за рамки шкільної програми.
- За відповіді можуть нараховуватися лише цілі бали.
- Тести складаються з п'яти блоків:
  - I. Загальна географія, Географія материків, всього 30 балів.
  - II. Регіони та країни, Глобальні проблеми людства. Сталий розвиток, всього 10 балів.
  - III. Фізична географія України, Населення України та світу, Україна і світове господарство, всього 30 балів.
  - IV. Завдання на картах, всього 20 балів.
  - V. Обчислювальні логічні завдання, всього 10 балів.

Структура тестів

Письмові тести можуть складатися з таких типових завдань:

I. Загальна географія. Географія материків (всього 30 балів):

- 1. Визначення.* П'ять понять – 10 балів.
- 2. Одноразовий вибір.* П'ять завдань – 10 балів.
- 3. Пошук правильної відповіді.* Десять стверджень – 10 балів.

II. Регіони та країни, Глобальні проблеми людства. Сталий розвиток (всього 10 балів):

- 1. Упорядкування названих елементів.* П'ять груп понять – 10 балів.

III. Фізична географія України, Населення України та світу, Україна і світове господарство (всього 30 балів):

- 1. Пошук правильної відповіді.* Десять стверджень – 10 балів.
- 2. Одноразовий вибір.* П'ять завдань – 10 балів.
- 3. Перерахування.* П'ять завдань – 10 балів.

IV. Завдання на картах (всього 20 балів):

- 1. Фізико-географічні об'єкти.** Назви десяти географічних об'єктів – 10 балів
- 2. Економіко-географічні об'єкти.** Назви десяти географічних об'єктів – 10 балів

V. Розрахунково-логічні завдання (всього 10 балів).

Цей блок містить обчислювальні фізико- та економіко-географічні завдання. За обидва завдання можна отримати всього 10 балів.

Оцінювання тестів

I. Загальна географія. Географія материків

1. Визначення. Потрібно дати визначення п'яти загальних понять фізичної географії. З відповідей оцінюються лише повні визначення.

2. Одноразовий вибір. Завдання складається з п'яти тверджень, понять чи географічних назв, до кожного з яких належать чотири відповіді. Абітурієнту потрібно позначити єдину відповідь, якій відповідає дане твердження, поняття, або географічна назва. У випадку кількох позначень відповідь не приймається.

3. Пошук правильної відповіді. Завдання складається з десяти тверджень, з яких чотири є правильними. Абітурієнту потрібно позначити п'ять тверджень, які вважає правильними. За неправильне позначення знижуватиметься кількість балів.

II. Регіони та країни, Глобальні проблеми людства. Сталий розвиток

1. Упорядкування названих елементів. У цьому завданні потрібно упорядкувати з наданої точки зору п'ять названих понять чи географічних назв.

III. Фізична географія України, Населення України та світу, Україна і світове господарство

1. Пошук правильної відповіді. Завдання складається з десяти тверджень, з яких чотири є правильними. Абітурієнту потрібно позначити п'ять тверджень, які вважає правильними. За неправильне позначення знижуватиметься кількість балів.

2. Одноразовий вибір. Завдання складається з п'яти тверджень, понять чи географічних назв, до кожного з яких належать чотири відповіді. Абітурієнту потрібно позначити єдину відповідь, якій відповідає дане твердження, поняття, або географічна назва. У випадку кількох позначень відповідь не приймається.

3. Перерахування. У цьому завданні потрібно перерахувати по три поняття чи географічні назви, які задовольняють даній умові. Бали нараховуються як мінімум за три правильні відповіді, без жодної неправильної.

IV. Завдання на картах

Завдання містить контурну карту, на яку нанесені чи наносяться фізико- та економіко-географічні об'єкти у співвідношенні 50–50 відсотків. Бали нараховуються лише за правильно названі чи правильно нанесені географічні об'єкти.

V. Розрахунково-логічні завдання

Повна кількість балів нараховується лише у випадку розв'язку з правильним кінцевим результатом, що обґрунтований обчисленнями. Певна кількість балів може бути нарахована при помилковому кінцевому результаті, якщо абітурієнт обрав правильний метод обчислень.

ЗРАЗОК ВСТУПНОГО ТЕСТУ З ГЕОГРАФІЇ

Для оформлення письмової роботи дається 120 хвилин. Спочатку уважно прочитайте питання, потім добре подумайте і запишіть свої відповіді. У випадку перекреслення, виправлення тощо, ви не отримаєте бали за цю частину завдань. На робочих аркушах пишіть кульковою ручкою або авторучкою.

I. Загальна географія. Географія материків

1. Визначення

Дайте визначення наступних понять!

1. **Середньорічна температура:** .....
2. **Комета:**.....
3. **Метеорологія:** .....
4. **Сонцестояння:** .....
5. **Геоїд:**.....

Загальна оцінка за завдання: **10 балів**

2. Одноразовий вибір

Завдання складається з п'яти тверджень чи понять, до кожного з яких належать чотири відповіді. Позначити потрібно єдину правильну відповідь.

1. Наслідок обертання Землі навколо своєї осі:

- а) Зміна пір року
- б) Чергування днів і ночей
- в) Рух літосферних плит
- г) Своєрідна форма Землі

2. Африканська гірська вершина:

- а) гора Монблан
- б) гора Мак-Кінлі
- в) гора Аконкагуа
- г) гора Кенія

3. Вулканічна порода:

- а) пісковик
- б) мармур
- в) андезит
- г) вапняк

4. Морська течія Індійського океану:

- а) Гольф
- б) Гумбольдта
- в) Лабрадорська
- г) Агульяс

5. Найдовша річка свого континенту:

- а) Амазонка
- б) Дунай
- в) Юкон
- г) Об

Загальна оцінка за завдання: **10 балів**

3. Пошук правильної відповіді

Обведіть числовий знак тверджень, які вважаєте повністю правильними. **Неправильне позначення призведе до вирахування балів!**

1. Юпітер - перша планета від Сонця.
2. Температура в тропосфері знижується зі збільшенням висоти.
3. Потік повітря всередині антициклонів проходить за годинниковою стрілкою.
4. Температурний екватор не збігається з географічним екватором.
5. Глибина континентального фундаменту коливається від 200 до 4000 метрів.
6. Існує три типи літосферних плит: поверхнева, океанічна і перехідна.
7. Тиск повітря - вага повітряного стовпа на 1 см² земної поверхні.
8. Припливна хвиля поширюється через Світовий океан із заходу на схід.
9. Лес - це уламкова осадова порода.
10. Мангрові ліси розвиваються в основному на помірних, прибережних берегах.

Загальна оцінка за завдання: **10 балів**

II. Регіони та країни, Глобальні проблеми людства. Сталий розвиток

1. Упорядкування названих елементів

Упорядкуйте в ряд такі країни: Італія, Польща, Індія, Австралія. Напишіть назви країн на пунктирні лінії у правильному порядку!

1. в алфавітному порядку їх столиці: .....
2. у порядку зменшення їх території:.....
3. відповідно до порядку зменшення їх економічного розвитку (ВВП на душу населення): ....
.....
4. у порядку зменшення їх населення:.....
5. у порядку зменшення густоти населення:.....

Загальна оцінка за завдання: **10 балів**

III. Фізична географія України, Населення України та світу, Україна і світове господарство

1. Пошук правильної відповіді

Обведіть числовий знак тверджень, які вважаєте повністю правильними. **Неправильне позначення призведе до вирахування балів!**

1. Українські Карпати – складчасті гори.
2. Найбільш заселена область України - Закарпаття.
3. Найвища вершина Українських Карпат – гора Герлаховський штит.
4. Українська дослідна станція в Антарктиці називається «Академік Вернадський».
5. На атомні електростанції припадає 43% електроенергії, виробленої в Україні.
6. Найвища вершина Кримських гір – Ай-Петрі.
7. Перша в Україні залізниця з'єднавала Львів із Перемишль (сьогодні Польща).
8. 95% виробленої в країні марганцевої руди використовується хімічною промисловістю.
9. Чорне море пов'язане з Азовським морем Керченською протокою.
10. Найбільший морський порт України - Севастополь.

Загальна оцінка за завдання: **10 балів**

2. Одноразовий вибір

До наступних тверджень належать п'ять понять. **Обведіть знак відповіді, для якого дане твердження є правильним!**

1. Найвища точка Азовської височини

- а) Могила Бельмак

- б) гора Берда
- в) гора Камула
- г) Могила Мечетна

2. У якій області України розташована Чорнобильська АЕС?

- а) Чернігівська
- б) Житомирська
- в) Київська
- г) Сумська

3. Найважливіша річка Кримського півострова

- а) Молочна
- б) Альма
- в) Салгір
- г) Кача

4. Тут розташований шовковий комбінат

- а) Львів
- б) Київ
- в) Харків
- г) Донецьк

5. Відомий своїм виробництвом автобусів

- а) Київ
- б) Сімферополь
- в) Дрогобич
- г) Львів

Загальна оцінка за завдання: **10 балів**

3. Перерахування

Перелічіть три-три із заданих термінів чи географічних назв

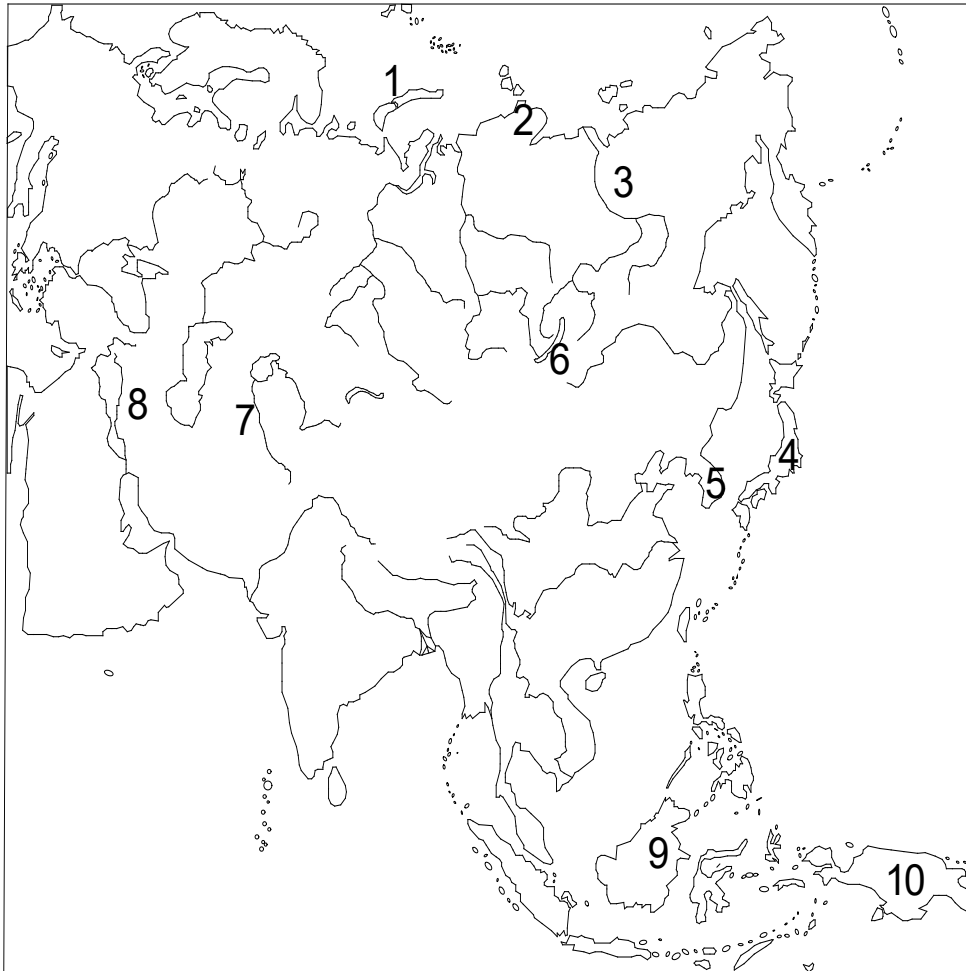
1. Праві притоки Тиси на Закарпатті:
.....
2. Типові ґрунти рівнин:
.....
3. Вугільні басейни в Україні:
.....
4. Зернові культури, вирощені в Україні:
.....
5. Міста Кримської АР
.....

Загальна оцінка за завдання: **10 балів**

IV. Завдання на картах.
1. Фізико-географічні об'єкти.

На контурній карті цифрами позначені десять географічних об'єктів. Розпізнайте їх і запишіть їх на пунктирній лінії!

1. ....-острови	6. .... -озеро
2. ....-півострови	7. .... -пустеля
3. ....-річка	8. .... -річка
4. ....-острів	9. .... - острів
5. ....-півострів	10. .... - острів

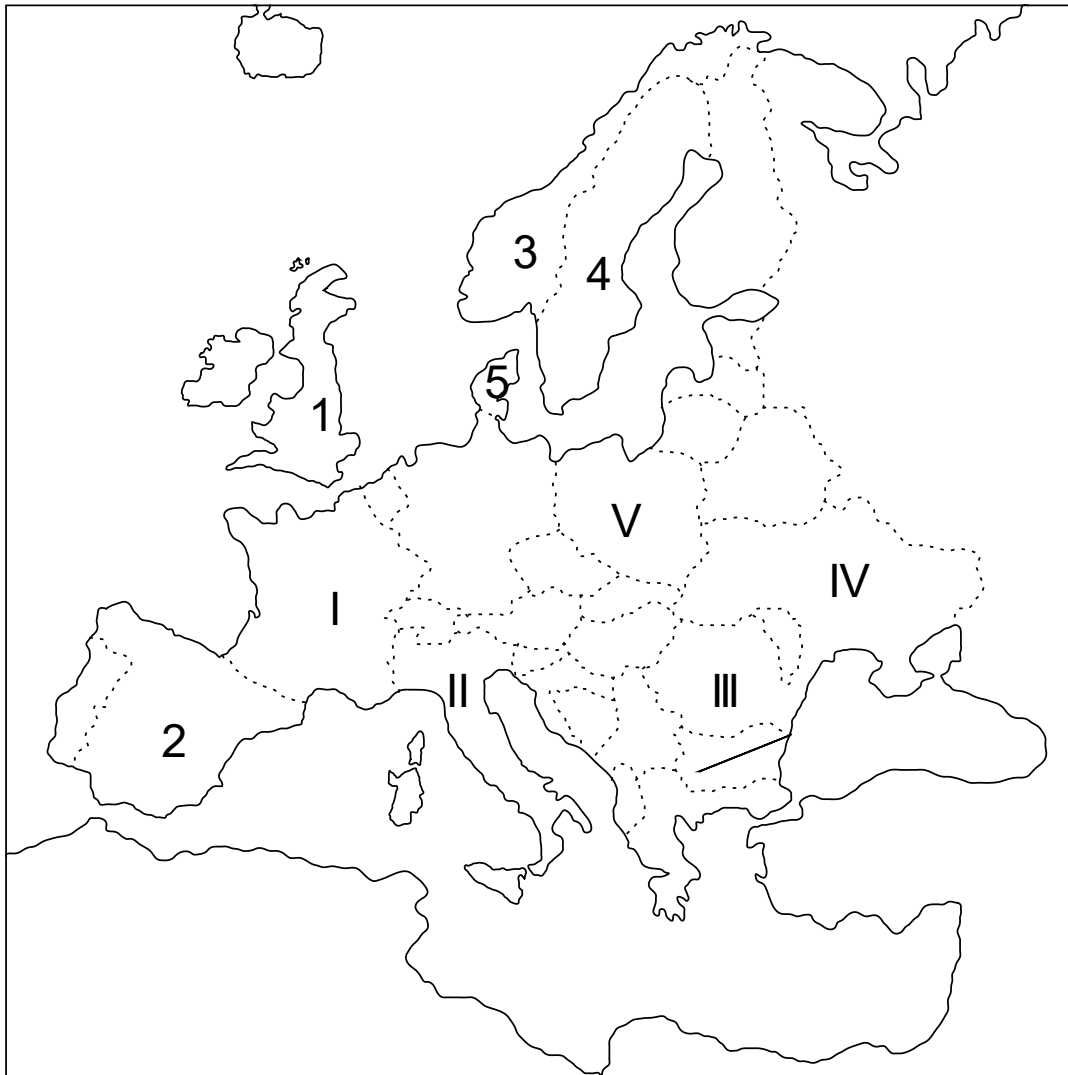

Загальна оцінка за завдання: **10 балів**

2. Економіко-географічні об'єкти

На контурній карті позначені п'ять монархій (арабськими цифрами) та п'ять республік (римськими цифрами). Розпізнайте і запишіть їх на пунктирній лінії!

1.	I. ....
2.	II. ....
3.	III. ....
4.	IV. ....
5.	V. ....

Загальна оцінка за завдання: **10 балів**

V. Розрахунково-логічні завдання

1. Обчисліть відстань між точками А та В на місцевості, якщо на карті масштабом 1:50000 відстань становить 7,3 см!

Необхідні розрахунки виконайте тут!

2. Площа даної країни $303\,225\text{ km}^2$, населення 56 740 000, коефіцієнт народжуваності 10,9‰, коефіцієнт смертності 9,5‰.

Обчисліть за даними:

- а) Густина населення країни .....
- б) Кількість народжених .....
- в) Кількість померлих .....

Загальна оцінка за завдання: **10 балів**

КЛЮЧ РІШЕННЯ ДО ЗАВДАННЯ-ЗРАЗКА

I. Загальна географія. Географія материків

1. Визначення

1. **Середньорічна температура:** середня температура за 12-місячний період року.
2. **Комета:** небесне тіло Сонячної системи, яка обертається навколо Сонця, як правило, на витягнутій орбіті, і в міру наближення до Сонця вона розвиває кому або хвіст.
3. **Метеорологія:** наукова галузь, що займається процесами та прогнозуванням погоди
4. **Сонцестояння:** час, коли (очевидний) щорічний небесний шлях Сонця північ-південь змінює свій напрямок.
5. **Геоїд:** теоретична форма Землі

2. Одноразовий вибір

1. Наслідок обертання Землі навколо своєї осі:

- а) Зміна пір року
- б) Чергування днів і ночей**
- в) Рух літосферних плит
- г) Своєрідна форма Землі

2. Африканська гірська вершина:

- а) гора Монблан
- б) гора Мак-Кінлі
- в) гора Аконкагуа
- г) гора Кенія**

3. Вулканічна порода:

- а) пісковик
- б) мармур
- в) андезит**
- г) вапняк

4. Морська течія Індійського океану:

- а) Гольф
- б) Гумбольдта
- в) Лабрадорська
- г) Агульяс**

5. Найдовша річка свого континенту:

- а) Амазонка**
- б) Дунай
- в) Юкон
- г) Об

3. Пошук правильної відповіді

1. Юпітер - перша планета від Сонця.
2. **Температура в тропосфері знижується зі збільшенням висоти.**
3. **Потік повітря всередині антициклонів проходить за годинниковою стрілкою.**
4. **Температурний екватор не збігається з географічним екватором.**
5. Глибина континентального фундаменту коливається від 200 до 4000 метрів.
6. Існує три типи літосферних плит: поверхнева, океанічна і перехідна.
7. Тиск повітря - вага повітряного стовпа на 1 см² земної поверхні.
8. **Припливна хвиля поширюється через Світовий океан із заходу на схід.**
9. **Лес - це уламкова осадова порода.**
10. Мангрові ліси розвиваються в основному на помірних, прибережних берегах.

II. Регіони та країни, Глобальні проблеми людства. Сталий розвиток

1. Упорядкування названих елементів

1. в алфавітному порядку їх столиці: **Австралія, Італія, Індія, Польща**
2. у порядку зменшення їх території: **Австралія, Індія, Польща, Італія**
3. відповідно до порядку зменшення їх економічного розвитку (ВВП на душу населення):
Австралія, Італія, Польща, Індія
4. у порядку зменшення їх населення: **Індія, Італія, Польща, Австралія**
5. у порядку зменшення густоти населення: **Індія, Італія, Польща, Австралія**

III. Фізична географія України, Населення України та світу, Україна і світове господарство

1. Пошук правильної відповіді

1. **Українські Карпати – складчасті гори.**
2. Найбільш заселена область України - Закарпаття.
3. Найвища вершина Українських Карпат – гора Герлаховський штит.
4. **Українська дослідна станція в Антарктиці називається «Академік Вернадський».**
5. **На атомні електростанції припадає 43% електроенергії, виробленої в Україні.**
6. Найвища вершина Кримських гір – Ай-Петрі.
7. **Перша в Україні залізниця з'єднувала Львів із Перемишль (сьогодні Польща).**
8. 95% виробленої в країні марганцевої руди використовується хімічною промисловістю.
9. **Чорне море пов'язане з Азовським морем Керченською протокою.**
10. Найбільший морський порт України - Севастополь.

2. Одноразовий вибір

1. Найвища точка Азовської височини

- а) **Могила Бельмак**
- б) гора Берда
- в) гора Камула
- г) Могила Мечетна

2. У якій області України розташована Чорнобильська АЕС?

- а) Чернігівська
- б) Житомирська
- в) **Київська**
- г) Сумська

3. Найважливіша річка Кримського півострова

- а) Молочна
- б) **Альма**
- в) Салгір
- г) Кача

4. Тут розташований шовковий комбінат

- а) Львів
- б) **Київ**
- в) Харків
- г) Донецьк

5. Відомий своїм виробництвом автобусів

- а) Київ
- б) Сімферополь
- в) Дрогобич
- г) Львів

3. Перерахування

- 1. Праві притоки Тиси на Закарпатті: **Тересва, Теремля, Ріка**
- 2. Типові ґрунти рівнин: **сірий лісовий, чорнозем, солонець**
- 3. Вугільні басейни в Україні: **Донецький, Львівсько-Волинський, Придніпровський**
- 4. Зернові культури, вирощені в Україні: **пшениця, жито, ячмінь**
- 5. Міста Кримської АР: **Сімферополь, Севастополь, Ялта**

IV. Завдання на картах.

1. Фізико-географічні об'єкти.

1. Нова Земля.....-острови	6. Байкал..... -озеро
2. Таймир.....-півострів	7. Каракуми..... -пустеля
3. Лена.....-річка	8. Тигр..... -річка
4. Хонсю.....-острів	9. Борнео..... - острів
5. Корейський.....-півострів	10. Папуа Нова Гвінея..... - острів

2. Економіко-географічні об'єкти

1. Велика Британія.....	I. Франція.....
2. Іспанія.....	II. Італія.....
3. Норвегія.....	III. Румунія.....
4. Швеція.....	IV. Україна.....
5. Данія.....	V. Польща.....

V. Розрахунково-логічні завдання

1. Обчисліть відстань між точками А та В на місцевості, якщо на карті масштабом 1 : 50 000 відстань становить 7,3 см!

Масштаб 1:50000, 1 см=500 м = 0,5 км

7,3 см × 0,5 км = 3,65 км

Відповідь: відстань між точками А і В на місцевості 3,65 км.

2. Площа даної країни 303 225 км², населення 56 740 000, коефіцієнт народжуваності 10,9‰, коефіцієнт смертності 9,5‰.

Обчисліть за даними:

а) Густану населення країни **56740000 осіб/303225 км²=187,1 осіб/км²**

б) Кількість народжених ...**56740000/1000×10,9=618466 осіб**

в) Кількість померлих ...**56740000/1000×9,5=539030 осіб**